

Enakost

Bogata in revna Slovenija

[Borut Mekina, Klemen Košak](#) | [Mladina 28](#) | 12. 7. 2013

Mislili smo, da razlike v Sloveniji niso tako velike. A zadnji podatki geodetske uprave razkrivajo, da je desetina najbogatejših že 531 krat bogatejša od desetine najrevnejših. V Sloveniji se povečujejo socialni transferji. Pa tudi transferji v davčne oaze.
© Uroš Abram

V Sloveniji se je prepad bogatimi in revnimi močno povečal. V Sloveniji se je od držav Evropske unije revščina najbolj povečala. Na drugi strani ima najbogatejši sloj Slovcem v lasti 40 odstotkov vsega premoženja. Pripravili smo profil bogate in revne Slovenije.

Bogata Slovenija

V Sloveniji ima najbogatejši sloj v lasti že skoraj 40 odstotkov vsega premoženja.

Od januarja do junija letos so Slovenci kupili že 40 porschejev. Takšnih s 400 konji, z okrog 4000 kubičnimi centimetri delovne prostornine, ki stanejo približno sto tisoč evrov in v katerih je ravno dovolj prostora za voznika in enega sopotnika. Jure Dvoršek, eden izmed zaposlenih v Porscheju Slovenija, pravi, da so kupci pri nas z njihovimi avtomobili zelo zadovoljni. Nekaterih jih imajo celo več in točno vedo, kaj želijo ob nakupu naslednjega. Navadno je to usnje in seveda dražji les v Porschejevih terencih. Ali posebne tehnične rešitve njihovih športnih izvedenk verzije 911. Porscheji postajajo v Sloveniji vse bolj priljubljeni

zato, ker tudi Porsche širi svojo ponudbo, pravi Dvoršek. Seveda pa tudi zato, ker si lahko danes nekateri Slovenci takšne avtomobile pač privoščijo. Pred 15 leti, leta 1998, so Slovenci od januarja do junija kupili štirikrat manj porschejev. Zgolj devet. Danes, ko jih stiska kreditni krč, pa že 40.

»Kdor je na vrhu, ne išče kompromisov, temveč rešitve,« je eden izmed sloganov, v katerih se zrcalijo modrosti nove slovenske ekonomske elite in s kakršnimi prodajalci danes oglašujejo avtomobilske znamke za najpetičnejše. Ta elita kupuje takšne avtomobile, ki so »močni tam, kjer drugi postanejo šibki«. Finančna kriza je seveda udarila tudi njih. V času konjunktura, leta 2008, so slovenski bogataši v povprečju kupili veliko več, po 50 luksuznih avtomobilov z več kot 200 konjskimi močmi na mesec. Torej dražjih audijev in mercedesov AMG, lamborghinijev, porschejev ali ferrarijev, kaže MNZ-jev seznam na novo registriranih vozil. Letos so slovenski bogataši kupili v povprečju le še 22 takšnih avtomobilov na mesec. A vsaka skrb je odveč, nič strašnega se ni zgodilo s slovensko ekonomsko elito. Še vedno ji gre odlično, pred 15 leti je namreč v povprečju kupila zgolj šest takšnih avtomobilov na mesec. In za povrhu so bili to tedaj večinoma audiji A8 z zgolj 220 konji. Simbol resničnega elitizma je vmes že zdavnaj postal 400-konjski porsche ali, še bolje, 500-konjski bentley, recimo model Continental, kakršen je bil kupljen februarja letos.

V času krize se nakazila v davčne oaze povečujejo. Tudi Igor Lah, drugi najbogatejši Slovenec na lestvici revije Manager, davke (ne)plačuje v davčnih oazah, živi v tujini, kjer »rad govori slovensko.«

© Mediaspeed

Preskok z audijev A8 na bentleyje ali še dražje ferrarije je pot, po kateri je v zadnjih letih šla slovenska ekonomska elita. Slovenski bogataši so se v času tranzicije okrepili, dobili so več »konjev«, postali so močnejši in se tudi navznoter razslojili. In ni jih tako malo. Znana je lestvica najpremožnejših, ki jo vsako leto sestavi revija Manager in na kateri letos kraljujejo TV-prodajalec Sandi Češko z 204 milijoni premoženja, pidovski baron Igor Lah s 130 milijoni evrov premoženja in zakonca Doberšek s 120 milijoni premoženja v svojem metalurškem podjetju v Nemčiji. Na tej lestvici je zgolj 200 imen. A Slovencev, ki si kljub recesiji privoščijo ekonomski luksuz, je veliko več. Koliko ljudi je v Sloveniji pripravljenih plačati še dodatni davek pri nakupu osebnega avtomobila z več kot 2500 kubičnimi centimetri prostornine, ki je bil uveden lani poleti? Koliko ljudi je pripravljenih za pot v eno smer med Ljubljano in Koprno, kjer je tudi največ njihovih razkošnih vil in plovil, plačati več kot 80

evrov zgolj za gorivo? Odgovor: teh je okrog 1,4 odstotka. Luksuz si danes v Sloveniji privoščijo približno 10 tisoč najpremožnejših.

Lani so Slovenci na Bermude nakazali štirikrat več denarja kot prejšnja leta. So kupili ves njihov pridelek pšenice? Ali so kupovali neobdavčene jahte?

In pri tem sloju najbogatejših tudi kriza ne igra posebne vloge. Peter Majerle, direktor prodaje v Kompasu, opaža, da v zadnjem času povprečni Slovenci za počitnice zapravijo nekoliko manj, odločajo se za cenejše aranžmaje in si vzamejo več časa za premislek. A kljub temu imajo v Kompasu »v istem trenutku porast rezervacij najdražjih turističnih aranžmajev ... Raste delež bogatih, ki si lahko privoščijo aranžma, ki stane od 1000 do 2000 evrov na osebo,« pravi Majerle. V Kompasu niso osamljeni v spoznanju, da kriza na najpetičnejše, najbogatejše konzumente nima vpliva. V Slowatchu, največjem slovenskem prodajalcu ročnih ur priznanih blagovnih znamk, pravijo, da »posebnih odklonov pri prodaji v primerjavi s prejšnjimi (nekriznimi) leti« ne opažajo. Ravno tako se tudi »okus premožnejših in izbira luksuznih blagovnih znamk nista posebej spremenila«. Elita pa v času krize ne postaja zgolj močnejša, ampak tudi bolj čila in zdrava. V kriznih časih, opažajo v Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije, se je delež denarja, ki ga ljudje za storitve plačujejo neposredno iz lastnega žepa, povečal. In sicer za okrog 10 odstotkov v zadnjih štirih letih. V tem istem času se je javno zdravstvo skrčilo za približno 5 odstotkov.

Slovenski bogataši so zdravi. Še naprej si privoščijo luksuz. In kar je še sporneje, še bolj jim je vseeno za državo. Ena izmed redkih javnih izjav Mirka Tuša, četrtega najbogatejšega Slovenca na lestvici revije Manager, je: »Kupujte Tuševe paštete.« Drugi najbogatejši Slovenec Igor Lah komentirjev za slovensko javnost ne daje, davke (ne) plačuje v davčnih oazah, živi v tujini in le tu in tam meni, da je Slovenija lepa dežela, da so »blizu smučišča, morje, imamo odlično vino in hrano«, da »rad govorim slovensko«, kot je zadnjič dejal za Delo. Zadnje mesece več slovenskih podjetij, ki so izgubila lastnike, nazadnje Cetis, kupujeta finančnika Marko Mohar in Matjaž Satler. Oba večino časa preživita na Floridi in javnih komentarjev ne dajeta. Nedavno, ob prevzemu Cetisa, sta dejala, da Slovenije ne poznata dovolj dobro. Tomaž Lovše, zadnje čase najbolj razvpit poslovnež zaradi propada njegovega Diners Cluba, pa je v času poslovnega razcveta tako ali tako največ časa preživel na svoji jahti v Monaku, kot je sam povedal. Dobičke pa je nakazoval v davčno oazo, na Deviške otoke, kot smo potem ugotovili.

Slovenski bogataši so letos kupili že 40 Porschejev. Vmes si je kdo omislil tudi kakšnega Bentleya. Na sliki 6000 kubični Bentley Continental, z 460 konji za okrog 150 tisoč evrov, ki je bil kupljen letos februarja.

Slovenska elita, ki je v zadnjih desetih letih dobila celo serijo davčnih spodbud, da svojega premoženja ne bi premaknila na davčno ugodnejša območja, je v tem času na teh območjih odprla vsaj 10 tisoč računov, ugotavljajo v davčni upravi (Durs). Poleg tega, da so obogateli, so se tudi odklopili. Medtem ko se na eni strani Slovenije z leti povečujejo socialni transferji, se na drugi strani povečujejo transferji v davčne oaze. V Banki Slovenije so za nas zbrali podatke o odlivih denarja na ta območja, večinoma otoke in angleške protektorate, v času krize. Presenetljivo je, da so lani Slovenci v največjo od davčnih oaz, Švico, nakazali že dve milijardi evrov. Zadnjič smo v Švico toliko denarja izvozili v času največje konjunktore, leta 2008. Novi hit slovenske elite postaja Panama, ugotavljajo na Dursu. V Panamo, prek katere je na primer tudi Vegrad denar kanaliziral iz Slovenije, smo leta 2010 nakazali sedem milijonov evrov, lani že 44. Naslednji hit postajajo Sejšeli – lani so tja Slovenci nakazali petkrat več denarja kot leto poprej. Poleg tega so se lani povečali tudi odlivi na tako eksotična območja, kot je Belize ali Bermudi. Lani so Slovenci na Bermude nakazali štirikrat več denarja kot prejšnja leta. In sicer 2,4 milijona evrov. Znesek je morda majhen, a pomeni lahko le dvoje: ali so Slovenci prek Bermudov kupovali neobdavčene jahte – ta panoga obsega 80 odstotkov njihovega gospodarstva – ali pa smo v Sloveniji kupili za polovico njihovega pridelka pšenice ali soržice, to je mešanega posevka rži in pšenice.

Vse do nedavnega smo poslušali, da so razlike med revnimi in bogatimi v Sloveniji majhne. To so ponavljali politiki, sociologi in ekonomisti zadnji dve desetletji. »Slovenija je v samem vrhu držav z najmanjšo neenakostjo, česar se ne zavedamo in ne prepoznamo,« je pred dvema letoma na srečanju ministrov za socialne zadeve članic OECD poudaril tedanji minister za delo Ivan Svetlik. Za mnoge, kot je recimo Jože P. Damijan, je bil to dokaz, da je Slovenija skrajno solidarna družba, ki si večje solidarnosti sploh ne more privoščiti. Ob nedavnih protestih v javnem sektorju je Damijan opozoril, da hočejo protestniki solidarno družbo, hkrati pa je organizacija OECD objavila podatke, iz katerih izhaja, da je stopnja neenakosti v Sloveniji (merjena z Ginijevim koeficientom) najnižja med vsemi razvitimi državami. Nižja kot v Danski, Norveški, Švedski in Finski,« je Damijan zapisal na svojem blogu. V slovenskih medijih smo na tej podlagi leta in leta brali, češ da »statistika dojemanja ljudi, da so revnejši vse bolj revni, bogati pa vse bogatejši, ne potrjuje v celoti ...« in da se ljudje motijo v občutku, da Slovenija ni več socialna država.

Slovenski bogataši so vse bolj odtujeni od Slovenije. Mirko Tuš, četrty najbogatejši Slovenec, z javnostjo ne komunicira. Kupujte Tuševe paštete je bila ena izmed njegovih redkih, javnih izjav.

© Mediaspeed, Katja Kodba

Res je, pri dohodkih so v Sloveniji razlike majhne. A res je tudi, da je bogatim za redne dohodke malo mar. Mnogi med njimi so celo brezposelni, kažejo podatki, ki smo jih dobili z davčne uprave. Na vrhu lestvice tistih, ki prijavljajo največje dohodke, imamo vsako leto vrsto »nezaposlenih«, ki zaslužijo od milijona do šest milijonov evrov iz »bonitet« ali »drugih dohodkov iz delovnega razmerja«. Če bi šlo v teh primerih vsaj za menedžerje, bi bila v skladu s slovenskim povprečjem tako velika dohodnina upravičena le, če bi ti brezposelni imeli v lasti tovarne z okrog 1300 zaposlenimi. A toliko tovarn s toliko zaposlenimi v lasti enega samega podjetnika v Sloveniji ni. Po podatkih finančnega ministrstva 832 najbogatejših v Sloveniji, ki na mesec prejmejo več kot 15 tisoč evrov bruto, večinoma živi od obresti, najemnin, dividend in dobička. Skratka, ne živijo od tradicionalne »službe«.

Še pomembneje pa je nekaj drugega. Tisto, kar je pokazala znana aprilska raziskava Evropske centralne banke (ECB) o bogastvu gospodinjstev v EU: da je predvsem v Sloveniji (in poleg nje še v Španiji in na Slovaškem) pretežni del bogastva akumuliran v nepremičninah, ne pa v plačah, depozitih, vrednostnih papirjih, slikah, zlatnini, finančnih naložbah in podobnih instrumentih, ki recimo prevladujejo v Nemčiji ali Avstriji, kjer ima zgolj polovica prebivalstva lastne nepremičnine. Razlike v dohodkih v Sloveniji ne povedo ničesar o pravih razlikah. In zaradi tega je bilo resnično bogastvo in razslojitev v Sloveniji dolgo skrito očem. Politiki in ekonomisti so lahko ponavljali, da ima 10 odstotkov najbogatejših »zgolj« 20 odstotkov dohodkov – kar se zdi razmeroma normalna in sprejemljiva razslojitev –, sociologi pa so na tej podlagi celo sklepali, da je Slovenija družba, ki si prevelikih razlik ne dovoli. Ali celo, da v Sloveniji še nimamo pravega kapitalizma in resničnih elit. A sedaj, ko je geodetska uprava (GURS) popisala vse slovenske nepremičnine, vidimo slovensko razslojitev v realnejši luči. Ta slika pa razkriva povsem drugačno Slovenijo, družbo, ki je že sedaj veliko bolj groba in razslojena. Ta slika kaže družbo revežev, ki živi od rekordno visokih najemnin. Te so v Ljubljani višje od tistih na Dunaju, v Pragi, Berlinu. In na družbo nepremičninskih bogatašev, ki ima v lasti pretežni del Slovenije in ki pobira nepremičninsko rento.

Slovenski nepremičninski baroni

Prvih deset oseb po vrednosti njihovih nepremičnin*

	SKUPNA VREDNOST NEPREMIČNIN (EVROV)	SKUPAJ NEPREMIČNIN V LASTI
1	14.071.738	134
2	11.330.473	90
3	9.464.189	236
4	8.359.744	229
5	8.215.675	341
6	7.799.904	1
7	6.715.267	75
8	6.500.911	51
9	6.500.700	41
10	6.012.176	30

VIR: GURS; dejanska tržna vrednost nepremičnin ni znana

Iz geodetske uprave so nam tokrat prvič poslali seznam fizičnih oseb (ne podjetij), ki imajo v lasti nepremičnine v največji skupni vrednosti. Presenetljivo, slovenski nepremičninski baroni imajo v lasti tudi po nekaj sto nepremičnin. Na seznamu 50 najbogatejših so tudi takšni, ki jih imajo po 700. V povprečju ima prvih 50 najbogatejših v lasti 320 nepremičnin vsak.

Podatke so za nas zbrali na GURS in so tokrat prvič objavljeni. Vse fizične lastnike nepremičnin so razdelili v deset slojev, v vsakem od njih pa se je znašlo 81 tisoč prebivalcev – lastnikov nepremičnin. Takšen razrez Slovenije pokaže, da ima najbogatejših 10 odstotkov Slovencev v lasti kar 38 odstotkov vrednosti vseh nepremičnin. Polovica prebivalstva, spodnjih 50 odstotkov, pa ima v lasti zgolj 12 odstotkov vrednosti vseh nepremičnin. Najrevnejših 81 tisoč Slovencev ima v lasti nepremičnine, katerih skupna vrednost znaša zgolj 47 milijonov evrov. Na drugi strani obstaja enako velika skupina najbogatejših 81 tisoč Slovencev, ki ima v lasti nepremičnine v skupni vrednosti 25,1 milijarde evrov. Če se denar vsaj približno prevaja tudi v politično moč, potem je jasno, kdo je danes Slovenija, po 20 letih tranzicije. Velika večina, 60 odstotkov ljudi, ima zgolj 20 odstotkov ekonomske moči.

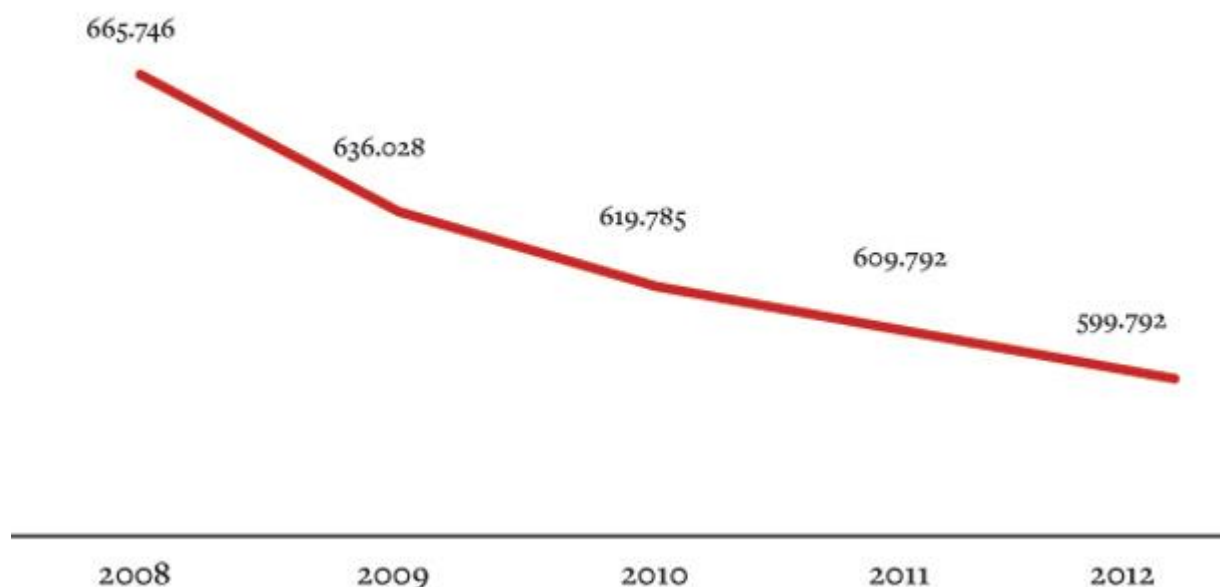
Vtis, da imajo najbogatejši v lasti kakšno vilo ali dve, je napačen. Prvih 50 nepremičninskih baronov ima v povprečju v lasti po 320 nepremičnin.

Nekoč, v socializmu, je veljalo, da je plača delavcev približno štirikrat manjša od plače direktorja. Direktor v osemdesetih letih zelo uspešne Primatove tovarne kovinskih izdelkov, če vzamemo en primer, je zaslužil 1200 evrov neto, delavci pa v povprečju 579 evrov neto. V današnjih tovarnah, kot je Gorenje, so te razlike narasle na 1 : 20 ali 1 : 25. A dejanska razlika v premoženju med zgornjimi 10 odstotki in spodnjimi 10 odstotki v Sloveniji ni 1 : 20 ali 1 : 25, ampak že 1 : 531. In ni prav nič manj šokantna, kot so šokantne vse druge podobne zgodbe o razslojenosti in o superbogataših v starih kapitalističnih državah. »Rekel bi, da imajo nekateri v Sloveniji v lasti tam okrog 10 nepremičnin,« nam je odgovoril eden od bolj znanih nepremičninskih posrednikov na vprašanje, koliko stanovanj in hiš imajo po njegovem najpremožnejši v Sloveniji.

Vtis je napačen. Na prvem mestu najdemo človeka, ki ima v lasti 134 nepremičnin, katerih skupna ocenjena – ne realna – vrednost znaša 14 milijonov evrov. Vtis, da imajo najbogatejši v Sloveniji v lasti kakšno vilo, morda celo dve ali tri, je prav tako napačen. Prvih 50 največjih nepremičninskih baronov ima v povprečju v lasti 320 nepremičnin. Ko danes večina Slovenije razpravlja o problemu povišane stopnje davka za drugo nepremičnino, v kateri lastnik ne živi, so takšni nepremičninski baroni upravičeno zmedeni. V Sloveniji bi morda potrebovali še dodatno stopnjo davka za vsako 50., 100. in 200. nepremičnino, da bi bil sistem pravičen.

Bogataši imajo danes v Sloveniji kljub krizi več avtomobilov, več zdravja, kupujejo si enake prestižne ure, hodijo na še razkošnejša potovanja, za enak denar si lahko kupijo še lepše nepremičnine in jahte, imajo pa tudi še več pravic kot v času pred krizo. V slovenski odvetniški panogi so se od leta 2008 pa do leta 2012 čisti dobički in sredstva denimo kar podvojili. Ironija tega procesa pa seveda je, da se je ta kriza začela prav zaradi ekstremne razslojenosti, zaradi odvetniških »fiduciarnih« računov v davčnih oazah, zaradi reševanja meddržavnega finančnega sektorja, ki se je z leti odklopil od držav in njihovega nadzora. Ni sicer mogoče zanikati, da so države, tudi države EU, zadnja leta začele boj proti temu sloju neodgovornih. A posebno strogih ukrepov, recimo takšnih kot na začetku krize, ko so države na svoja ramena prevzele na tisoče milijard tujih dolgov, ni videti. Tudi v Sloveniji ne, kjer še naprej mnogi ponavljajo, da takšni ukrepi niti niso potrebni, saj smo še vedno družba uravnilovke, morda celo ekstremne solidarnosti.

Število zaposlenih v Sloveniji

Razslojena Slovenija

skupna vrednost nepremičnin, ki jih imajo v lasti posamezni sloji prebivalstva

Politiki, ekonomisti in sociologi so doslej ponavljali, da je Slovenija dežela majhnih razlik. A tokrat prvič objavljeni podatki o vrednosti nepremičnin, ki jih imajo v lasti posamezni sloji, razkriva drugačno Slovenijo. Ekstremno razslojeno, Slovenijo bogatih rentnikov in revnih podnajemnikov.

Revna Slovenija

Slovenija je tista država EU, kjer se je revščina najbolj povečala.

V zavetišču na Poljanski cesti v Ljubljani vsak dan kosi več kot 110 ljudi. A tam ne jedo več le klasični brezdomci. »Seveda se najprej odpoveš hrani, čemu pa,« pravi Boris Kosec, vodja zavetišča za brezdomce na Poljanski cesti v Ljubljani. V torek so jedli mineštro z makaroni.

Brezdomcev je v Sloveniji vedno več in to so vse pogostejše ljudje, ki niso odvisni od alkohola ali prepovedanih drog. Zavetišča tarnajo, da so premajhna ter logistično in kadrovsko podhranjena. Obiskujejo jih tudi »brezdomne družine (tudi samohranilske) in tujci, povečuje se število deložacij, prav tako prikrita brezposelnost,« piše v junijski izjavi koordinacijske skupine za področje brezdomstva v Sloveniji.

Seveda se ljudje ne odpovedo najprej hrani, stavek z začetka je bil Koščev odgovor na vprašanje, kako to, da k njim hodijo jest tudi ljudje, ki imajo bivališče ter službe ali pokojnine. Nakupu hrane se verjetno odpoveš le, preden se odpoveš bivališču, in ljudje, ki hodijo na obrok v zavetišče, so se že odpovedali vsemu drugemu.

Danes se v Sloveniji dobro vidi, da ljudje ob pomanjkanju denarja najprej ne kupijo novega stanovanja, avtomobila ali obleke. Ko gredo na počitnice, stanujejo v cenejših hotelih, ko gredo v trgovino, najprej pogledajo ceno, in ko gredo na bencinsko črpalko, avtomobilskega rezervoarja ne napolnijo do konca. Potem zamudijo kakšen obrok plačila posojila in stroškov stanovanja ali se dogovarjajo za moratorij na plačevanje mesečnih položnic.

Albin Slana je že nekaj let v ljubljanskem zavetišču za brezdomce. Ker je še pri močeh, pomaga pri razdeljevanju hrane in urejanju vrta, ki so ga brezdomci posadili samoiniciativno.
© Uroš Abram

Veliko ljudi v Sloveniji je že naredilo vse to in več. Lani je bilo na slovenskih okrožnih sodiščih uvedenih 1588 osebnih stečajev, 38 več kot predlani, 377 več kot leta 2010 in 892 več kot leto prej. Javni stanovanjski sklad Maribor je lani opravil 60 deložacij, kar je 26 več kot leta 2011. Elektro Maribor je predlani odklopila elektriko 1492 gospodinjstvom, lani pa 1959. Že leta 2010 je imela Slovenija največji delež prebivalstva v EU, 35 odstotkov, ki živi v

bivališču s puščajočo streho, trhlimi okenskimi okvirji oziroma vlažnimi zidovi, tlemi ali temelji.

Javni stanovanjski sklad Maribor je lani opravil 60 deložacij, kar je 26 več kot leta 2011. Elektro Maribor je predlani odklopila elektriko 1492 gospodinjstvom, lani pa 1959.

Ljudje se na človekoljubne organizacije večinoma obrnejo prepozno. V ambulanti za osebe brez zdravstvenega zavarovanja je zdaj že nekaj vsakdanjega, da k njim hodijo podjetniki, ki si ne plačujejo zdravstvenega zavarovanja, a še vedno upajo, da jim bo posel kmalu spet stekel. »Povedo, da so lep čas odlašali z obiskom pri nas, a da zdaj pa res potrebujejo zdravnika, do katerega večinoma v zdravstvenem domu ne morejo,« pove socialna delavka Alenka Ugrin - Vatovec iz Slovenske filantropije, ki dela v ambulanti pro bono.

Opazila je tudi, da jih vse več prosi za denarno pomoč pri plačilu položnic, in da so to navadno položnice, ki bi morale biti plačane že pred pol leta. Ta problem je sicer hitro rastoč. Na ljubljanskem Karitasu so letos zaznali 20-odstotno povečanje prošenj za pomoč pri plačilu položnic.

Ko pridejo ljudje jest v zavetišče, so, kot pravi Kosec, na zadnji stopnici, ki jih ločuje od skrajne revščine. Da je na tej stopnici vse več ljudi, so opazili tudi v ambulanti za osebe brez zavarovanja, pri Rdečem križu, Karitasu in drugod.

Pri Rdečem križu se je število prosilcev za pomoč v zadnjih petih letih povečalo za 44 tisoč oziroma skoraj polovico. Med prejemniki je vsako leto več posameznikov in družin, kjer so starši zaposleni, vendar prejemajo minimalne oziroma neredne plače. Tem pravijo revni zaposleni.

Od leta 2009 do 2013 se je število iskalcev zaposlitve v Sloveniji povečalo za več kot 50 tisoč, zdaj jih je približno 120 tisoč. V istem obdobju se je število delavcev, ki prejemajo minimalno plačo, več kot podvojilo in jih je nekaj manj kot 50 tisoč. Res se je v tem obdobju minimalna plača zvišala, a je pri okoli 570 evrih neto še vedno pod pragom tveganja revščine. Ta je v Sloveniji pri 600 evrih in je nižji od povprečja v Evropski uniji.

Brezdomcev je v Sloveniji vse več, hkrati pa na kosilo v zavetišča vse pogosteje pridejo ljudje, ki imajo tako bivališče kot plačo ali pokojnino.

© Uroš Abram

Zadnji podatki so iz leta 2011 in kažejo, da je Slovenija s 13,6 odstotka ljudi, ki živijo pod pragom revščine, in še šestimi odstotki s tveganjem socialne izključenosti najboljša v Evropi. Vendar se je predlani revščina v Sloveniji povečala najbolj v vsej Evropski uniji, za 1,3 odstotne točke. Podatkov za lansko leto ne bo še vsaj do septembra.

V Sloveniji je bilo v zadnjih letih toliko ljudi, ki so na novo potrebovali pomoč pri zadovoljevanju življenjskih potreb in plačevanju stroškov, da vsi, ki so poklicno v stiku z njimi, poznajo psihološke procese soočanja z revščino. »Pri vseh se najprej pojavijo občutki krivde, vsak se najprej opremi s svojo nevrednostjo, lastno krivdo, jezo nase,« videva Anita Ogulin, vodja Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste.

Država je posameznikom pri uveljavljanju pravic postavila roke tako, da zamuda, četudi minimalna, pomeni izgubo možnosti uveljavljanja pravice.

Zato tiste, ki se obrnejo nanjo, najprej pošlje k terapevtom, na primer k psihologinji Mojci Brezavšček. »Neuspešen sem, nesposoben, zavozil sem,« našteva misli, ki najpogosteje hodijo po glavi ljudem, ki se morajo sprijazniti s tem, da so revni. Pripovedujejo ji, »da so psihično na dnu, da nimajo energije, da bi se vseskozi jokali, da bi se skrili, da se sprašujejo, kako je to mogoče, upe polagajo v spremembo zunanjih okoliščin – če bi se le pojavil kakšen boter, ki bi jim zagotovil službo, da bi jim kdo pomagal plačevati položnice, da bi se razne institucije bolj angažirale, vse v njih kriči po tem, da bi le dobili delo.«

Posebej, ko gre za ljudi z otroki, se razvijejo še »neznanski občutki krivde, da ne zmorejo poskrbeti za otroke, jim zagotoviti tega, kar potrebujejo za razvoj, da so odpovedali kot starši, ter občutki sramu zaradi neuspeha«.

Ne gre samo za psihologijo posameznikov, ampak za družbeno spodbujane vzorce, ki ljudem nalagajo imperativ samoodgovornosti. »Odgovornost posameznika vis a vis družbe je, da poskrbi sam zase, ne da ga podpira družba,« razlaga socialna antropologinja dr. Nina Vodopivec.

»Osebna odgovornost posameznika postane njegova aktivnost. Le aktivni posameznik zna optimalno upravljati svoj portfelj veščin in predvideti tveganja, ki jim je izpostavljen na delovnem mestu ali zunaj njega.«

V Sloveniji je to razmišljanje prepleteno z zavračanjem socializma, s katerim naj bi bilo narobe tudi to, da je država poskrbela za vse. Vendar je enaka miselnost še bolj uveljavljena v zahodnih državah in začelo se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je neoliberalizem začel izpodrivati keynesijanske države blaginje.

»Posamezniki so se preoblikovali v podjetniško usmerjene posameznike, ki si prizadevajo za blaginjo, odličnost in izpolnitev. Takšne transformacije se povezujejo z novimi oblikami morale: blaginja posameznika se v sodobnem času meri z njegovim uspehom, s kompetencami uspešnega samoupravljanja,« je prepričana Nina Vodopivec.

Vsak mora sam poskrbeti, da bo zaposljiv, da bo zdrav, da bo imel stanovanje, da bo srečen ... Kdor ni uspešen, očitno ni bil dovolj sposoben ali motiviran in je zato izključen. »Na takšen način je razumljena tudi revščina, z zaposlenimi revnimi vred. Ne kot strukturni problem, temveč kot posledica osebnih odločitev ljudi. Tisti, ki ne najdejo zaposlitve ali so neprestano bolni, so obravnavani kot paraziti in odvisniki. Procese spremljajo občutki krivde, gre za ponotranjenje krivde za svoj položaj. Ne gre le za izključenost, za prikrajšanost ljudi za družbeno varnost, temveč so ti ljudje oropani človeškosti – dostojanstva in spoštovanja,« opisuje socialna antropologinja.

Pri hitrem tempu propadanja podjetij in povečevanja brezposelnosti ne moremo dvomiti, da posamezniki za izgubo službe ali nižjo plačo niso krivi sami. Ampak ko brezposelni iščejo službo, so prepuščeni samim sebi.

»Iskanje zaposlitve je proces, ki zahteva organizacijo, načrtovanje, veliko časa in vloženega truda,« je nasvet iz gradiva Veščine iskanja zaposlitve, ki ga je pripravil Zavod za zaposlovanje. Če sem brezposeln, priporoča zavod, moram prek čim več kanalov iskati in spoznavati potencialne delodajalce, nenehno pridobivati nova znanja, izkušnje in kompetence, na razgovoru moram biti pripravljen na vse ... Zadnji nasvet zavoda pa je: »Učinkovito se spopadam s stresom in negativnimi občutki zaradi iskanja zaposlitve.«

Tako obravnavo ljudi v Sloveniji spodbuja celo rimskokatoliška cerkev. »Socialna država dosega svoje namene le, če je tudi gospodarsko uspešna. Človeško dostojanstvo pa tudi zahteva, da živijo državljani in državljanke v takih družbenih razmerah, ki sproščajo in spodbujajo ustvarjalnost, delavnost in pošteno iznajdljivost vsakega državljanca po njegovih sposobnostih in krepijo zavest odgovornosti za svoj gmotni položaj in za svojo srečo,« je leta 2005 Slovenska škofovska konferenca pojasnjevala, zakaj je podprla neoliberalne reforme prve vlade Janeza Janše.

Nikjer se to razmišljanje ni institucionaliziralo tako učinkovito kot ob spremembah socialne zakonodaje, ki so začele veljati lani in jih je pripravil minister za delo v vladi Boruta Pahorja dr. Ivan Svetlik. V njih se je z namenom izkoreninjanja goljufov ter v želji pripraviti ljudi, da najprej poskrbijo sami zase, uvedlo strožje upoštevanje premoženja posameznikov pri dodeljevanju socialnih transferjev.

Podatkov o goljufig socialne države ni, a če smo primerljivi z drugimi državami, kjer so se pred nami sprememb zakonov lotevali z enakimi razlogi, jih je približno odstotek. Število prejemnikov socialnih transferjev v Sloveniji se je lani močno zmanjšalo, a izkazalo se je, da imajo ljudje pogosto v lasti nepremičnine, ki jih ne morejo prodati ali pa jih celo potomci prepričajo, naj ne prosijo za socialno pomoč, da ne bo treba vračati državi, ko se bo razdelila dediščina.

Skupaj z zakonom o uravnoteženju javnih financ, ki je še znižal socialne transferje, so na slabšem skoraj vsi prejemniki razen najrevnejših, tistih, ki nimajo nič drugega kot 260 evrov denarne socialne pomoči na mesec, je ugotovil Inštitut za socialno varstvo.

Varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer je opazila še vedno večjo neenakost med državo in posamezniki. Država je posameznikom pri uveljavljanju pravic postavila roke tako, da zamuda, četudi minimalna, pomeni izgubo možnosti uveljavljanja pravice. Roki, ki jih je država postavila sebi, pa so »zgjolj napotilo za ravnanje in kršitev tega roka nima posledic«, pojasnjuje Liana Kalčina iz urada varuhinje.

Kot primer navaja posameznika, ki je uveljavljal pravico do otroškega dodatka. Leta 2009 je prejel darilo, ki je bilo upoštevano kot dohodek družine. Leto pozneje ni dobil nobenega darila, vendar je država štela, da podatek o darilih za to leto ni na voljo, in je ponovno uporabila podatek za leto 2009. Z ministrstva so varuhinji odgovorili, da tu spremembe niso potrebne.

V ambulanti za osebe brez zavarovanja je zdaj že nekaj vsakdanjega, da k njim hodijo podjetniki, ki si ne plačujejo več zdravstvenega zavarovanja, a še vedno upajo, da jim bo posel stekel.

© Maj Pavček

»Želeli bi, da bi bilo pri pripravi in izvajanju predpisov prisotne več empatije, in predvsem, da država ne bi izhajala iz predpostavke, da so državljani goljufi, ki se želijo okoristiti iz javnih sredstev,« svetuje varuhinja.

Ministrstvo za delo sicer zdaj pripravlja spremembe socialne zakonodaje glede upoštevanja dohodkov in premoženja. »Pri tem želimo poudariti, da nam je ob pripravi rebalansa proračuna uspelo zagotoviti skoraj nespremenjen obseg sredstev, tako da bomo socialne transferje ohranili na dozdajšnji ravni,« se hvalijo. V današnjih razmerah to še zdaleč ni dovolj.

Ko je vlada z lanskim varčevalnim zakonom o uravnoteženju javnih financ zmanjšala število subvencij za plačilo šolske prehrane in so se v medijih pojavile prve zgodbe o lačnih otrocih, ki sošolce le gledajo, kako ti jedo kosilo, je bilo ogorčenje javnosti tolikšno, da so poslanci napako popravili. Predsednik združenja ravnateljev osnovnih šol Milan Rejc pravi, da so bile zgodbe že na začetku napihnjene in da zdaj gotovo ni veliko osnovnošolcev, ki v šoli želijo jesti, pa ne morejo. Opazil je le, da zdaj številni učenci rečejo za dodaten kos kruha ali jabolko, kar se včasih ni dogajalo, kar kaže, da zunaj šole ne jedo več toliko, kot so.

Število šolarjev, ki jim država subvencionira prehrano, je približno enako številu pred velikim krčenjem pravic, ki ga je izpeljala Janševa vlada spomladi 2012. A to ne pomeni, da je ustrezno poskrbljeno za vse. Cenzus, po katerem je na primer učenec iz štiričlanske družine do subvencije upravičen le, če je skupni mesečni prihodek družine manjši od 720 evrov, je seveda prenizek.

Osnovne šole se v zadnjem času vse pogosteje odločajo za prepoved nadaljnjega prejemanja kosila v šoli otrokom, katerih starši ne zmorejo redno plačati položnic.

Rdeči križ je na primer lani z akcijo Drobtnica zbral 40 tisoč evrov za plačilo toplih obrokov na 70 osnovnih šolah. Akcija Siti besed, ki jo izvajata Studio Marketing JWT in Zveza prijateljev mladine Slovenije, je do konca šolskega leta namenjala več kot 20 tisoč evrov na mesec za prehrano od 500 do 600 otrok na nekaj več kot 90 šolah. »Verjetno ne plačujemo kar tako brez zveze,« se jezi generalna sekretarka ZPMS Karin Elena Sanchez.

Varuhinja človekovih pravic je prejela več pobud, iz katerih je izvedela, da se šole v zadnjem času vse pogosteje odločijo za prepoved nadaljnjega prejemanja kosila v šoli otrokom, katerih starši ne zmorejo redno plačati položnic. Reje odgovarja, da je šolsko kosilo drugače od šolske malice tržna dejavnost: »Nimamo podlage za pripravo kosil, če ji abonenti ne plačajo.« Z ministrstvom za kmetijstvo je poskušal najti način, da se razdeli hrana, ki šolam ostane, a ne ve, kaj se s tem dogaja trenutno.

»Šole bi morale najti druge načine, s katerimi bi vendarle ohranili malico in kosilo za vse, ki to želijo, tudi za učence, katerih starši svojih finančnih obveznosti zaradi stiske ne morejo poravnati,« pravi Liana Kalčina iz urada varuhinje. »Odločitev za prepoved prejemanja obroka hrane posameznemu otroku je nesprejemljiva in pravzaprav pomeni eno od oblik nasilja nad otrokom,« je zapisala varuhinja človekovih pravic v svojem letnem poročilu za leto 2012.

Revščina je najhujša, kadar ljudje odraščajo z njo, čemur smo se do pred leti v Sloveniji precej dobro izogibali. Romana Zidar s fakultete za socialno delo opozarja, da je revščina družin z otroki tesno povezana s potrošnjo: »Otroci, vzgajani v potrošniški kulturi, svojim staršem pogosto zamerijo, ker jim ti ne morejo kupiti zelenih izdelkov, ne razumejo, da je hitenje med nakupovalnimi policami z listkom le strategija staršev za zmanjševanje porabe finančnih sredstev, obisk McDonalda pa pogosto izdatek, ki ga je pozneje treba kompenzirati kje drugje, na primer z odlogom plačila položnic.«

Otrokom, ki se srečujejo s socialno in ekonomsko prikrajšanostjo, materialne dobrine pomenijo več kot njihovim premožnejšim sovrstnikom, saj se ti ne ukvarjajo s pomanjkanjem stvari in imajo zato drugačne interese in drugače razmišljajo. »Otroci in odrasli, ki so jim materialne dobrine manj dostopne, pogosteje doživljajo občutke manjvrednosti,« svari Romana Zidar.

Tudi če politika ne bo naredila nič in bo še veliko več ljudi edini dnevni obrok pojedlo v zavetišču, ne bo iz Slovenije nastalo nič takega, česar nismo že videli drugje. Postali bomo le 'normalno' razslojena družba.